

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ΄ ΤΑΞΗΣ
ΔΕΥΤΕΡΑ 16 ΜΑΪΟΥ 2011
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

A1. Τρία από τα κύρια θέματα της Επτανησιακής Σχολής είναι η αναφορά στη φύση, τη θρησκεία και τη γυναίκα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα για το καθένα μέσα από τα αποσπάσματα που δόθηκαν είναι:

Φύση:

«Τά πέλαγα στήν άστραπή κι ό ούρανός άντήχαν,
Οί άκρογιαλιές και τά βουνά μ' όσες φωνές κι άν είχαν.»
«Ό ούρανός όλόκληρος άγρίκαε σαστισμένος»
«Κι ή θάλασσα, πού σκίρτησε σάν τό χοχλό πού βράζει,
Ήσύχασε και έγινε όλο ήσυχία και πάστρα»

Θρησκεία:

«(Λάλησε, Σάλπιγγα! κι εγώ τό σάβανο τινάζω,
Και σχίζω δρόμο και τς άχνούς αναστημένους κράζω:
«Μήν είδτε τήν όμορφιά πού τήν Κοιλάδα άγιάζει;»
«Καπνός δέ μένει από τή γή νιός ούρανός εγίνη»
«Έψαλλε τήν Άνάσταση χαροποιά ή φωνή της,
Κι έδειχνεν ανυπομονιά για νά 'μπει στό κορμί της»

Γυναίκα:

«Μήν είδτε τήν όμορφιά πού τήν Κοιλάδα άγιάζει;»
«Σάν πρώτα εγώ τήν άγαπώ και θά κριθώ μ' αυτήνη.»

B1. α) Μια από τις εικόνες που επιβεβαιώνουν την άποψη ότι ο Σολωμός συνηθίζει να συνθέτει τη φυσική και τη μεταφυσική πραγματικότητα ανιχνεύεται στους στίχους 5 - 6 της ενότητας 2 [19]

«(Λάλησε, Σάλπιγγα! κι εγώ τό σάβανο τινάζω, Και σχίζω δρόμο και τς άχνούς αναστημένους κράζω:»

Η όλη εικόνα αποτελεί μια πρόδρομη αφήγηση στην οποία προοικονομείται ο θάνατος της αγαπημένης του Κρητικού και ανάγεται σε ένα εσχατολογικό χρονικό επίπεδο, το οποίο συνιστά ο οραματισμός της έσχατης κρίσης. Η εικόνα αποδίδει της ένωση του φυσικού με το μεταφυσικό κόσμο, καθώς ο ζωντανός ακόμη Κρητικός μεταβαίνει στον κόσμο των νεκρών αναζητώντας την αγαπημένη του ως μια απόδειξη της ατελείωτης του αγάπης, αφού προσδοκά τη έσχατη συνάντηση μαζί της που θα αποτελέσει την παντοτινή τους ένωση. Παράλληλα η εικόνα αποκαλύπτει και τη θρησκευόμενη παρουσία του ιδίου, αλλά και του Σολωμού, αφού αποδεικνύεται γνώστης των λόγων των Γραφών.

Μια δεύτερη εικόνα σύνθεσης φυσικής και μεταφυσικής πραγματικότητας εντοπίζεται στην ίδια ενότητα 2 [19] και αποτελεί τη συνομιλία του αφηγητή με τους νεκρούς, το σχήμα υποφοράς - ανθυποφοράς κατά το πρότυπο των δημοτικών τραγουδιών στ. 7 - 11 («Μήν εΐδετε τήν όμορφιά πού τήν Κοιλάδα άγιάζει; - Ψηλά τήν εΐδαμε...»). Η εικόνα παρουσιάζει τον υποθετικό διάλογο του ναυαγού με τους νεκρούς δείχνοντας τη μετάβασή του σε ένα μεταφυσικό κόσμο στον οποίο η εναγώνια αναζήτηση της αγαπημένης του ξεπερνά κάθε φόβο και τον ωθεί να συνομιλήσει με τις εγερθείσες σκιές των θανόντων. Μια εικόνα που θα μπορούσε να προκαλέσει αποστροφή εξαιτίας των νεκρικών μορφών, οι οποίες όμως δεν εμφανίζονται καθόλου αποκρουστικές ή φρικιαστικές, αλλά γεμάτες κατανόηση και πρόθυμες να βοηθήσουν όταν συνειδητοποιούν την αγνότητα των συναισθημάτων και την αληθινή αγάπη του Κρητικού για την κοπέλα.

β) Η αναγωγή αυτή εξηγείται από το θάνατο της κόρης, ο οποίος προκαλεί αβάσταχτο πόνο στον ήρωα. Έτσι η μόνη δυνατότητα να ξαναδεί την αγαπημένη του είναι να πεθάνει και ο ίδιος, ώστε να τη συναντήσει στην άλλη ζωή. Αναφέρεται λοιπόν στον οραματισμό της έσχατης Κρίσης, καθώς αποτελεί συνηθισμένο μοτίβο στο Σολωμό η αναφορά το θανάτου να ακολουθείται από μια αναφορά στη Δευτέρα Παρουσία. Σημαντικό βέβαια ρόλο σε αυτό διαδραματίζει και η επιρροή του ποιητή από την εκκλησιαστική παιδεία που έλαβε. Ο αφηγητής λοιπόν στην προσπάθειά του να εντοπίσει την αγαπημένη του συνδιαλέγεται με τους αναστημένους νεκρούς, προσπαθώντας να μάθει αν είδαν την καλή του και αυτοί παρακινημένοι από την αγάπη του, απαντούν δίνοντας μια περιγραφή της κοπέλας μέσα από την οποία εντοπίζονται από συναισθήματα της γι' αυτόν. Έτσι οι ελπίδες του Κρητικού αναπτρώνονται καθώς συνειδητοποιεί ότι τα αισθήματα είναι αμοιβαία και η ένωσή τους θα είναι παντοτινή.

B2. Εκφραστικά μέσα που αποδίδουν το μοτίβο της σιγής του κόσμου πριν από τη θεία επιφάνεια:

Επανάληψη: «Ήσυχασε καί έγινε όλο ήσυχία καί πάστρα»

Παρομοίωση: «Ούτε όσο κάνει στόν άνθό ή μέλισσα περνώντας»

Οι επαναλήψεις έχουν ως στόχο να δώσουν έμφαση σε ορισμένες λέξεις, έννοιες, νοήματα του κειμένου, να εξάρουν τη σημασία τους και να τονίζουν τη λειτουργικότητά τους μέσα στο ποίημα. Στο συγκεκριμένο σημείο η επανάληψη των λέξεων (Ήσυχασε ... ήσυχία) είναι δηλωτικές της μετατροπής της σφοδρής αναταραχής της θάλασσας στην απόλυτη γαλήνη και νηνεμία. Τονίζουν την μεταβολή των φυσικών φαινομένων αποκαλύπτοντας τη σιγή που ακολούθησε την αντάρα, μια σιγή, μια γαλήνη που προμηνύει κάτι το μεταφυσικό.

Όσον αφορά τις παρομοιώσεις που συχνά ενυπάρχουν στο λόγο καθιστούν πιο

παραστατικές τις εικόνες που περιγράφει ο ήρωας, φωτίζουν το άγνωστο διά του γνωστού και αναδεικνύουν εντονότερα το λυρικό στοιχείο. Η συγκεκριμένη παρομοίωση είναι μια αρνητική παρομοίωση μέσω της οποίας τονίζεται η απόλυτη ακινησία και γαλήνη της φύσης, αφού δεν έπνεε άνεμος ούτε όσο πνέει όταν περνάει η μέλισσα από τα λουλούδια. Τίποτα επομένως δεν μπορεί να ταράξει την ησυχία και ηρεμία της φύσης, όλα σιωπούν αναμένοντας το «κρυφό μυστήριο»

Γ1. α) Ο ναυαγός με αποστροφή απευθύνεται με επίκληση στο αστροπελέκι, ώστε αυτό με τη στιγμήαία, έστω λάμψη του να δώσει φως μέσα στο πηχτό σκοτάδι και να τον βοηθήσει έτσι να διακρίνει κάτι, να δει αν πλησιάζει στη στεριά. Έτσι ο άνθρωπος παρουσιάζεται να μιλά με τα στοιχεία της φύσης, καθώς το αστροπελέκι παρουσιάζεται προσωποποιημένα. Μάλιστα το αστροπελέκι, δηλαδή ο κεραυνός, ένα φαινόμενο εξαιρετικά καταστρεπτικό, ο ναυαγός το προσφωνεί με το επίθετο «καλό» θέλοντας να τονίσει την ευεργητική για αυτόν λάμψη του, αφού τον βοηθά στον εντοπισμό της στεριάς. Παράλληλα η χρήση του σχήματος του πλεονασμού (ξαναφέξε πάλι) εκφράζει την έντονη επιθυμία του ναυαγού για φωτισμό του χώρου. Το αίτημα του βέβαια γίνεται δεκτό, πέφτουν όμως, όχι ένα, αλλά τρία αστροπελέκια, αριθμός επηρεασμένος από τη λαϊκή παράδοση και ιδιαίτερα από τα δημοτικά τραγούδια, όπου ο αριθμός ασκεί γοητεία και είναι σχεδόν μαγικός. Τα τρία μάλιστα αστροπελέκια που έπεσαν «πολύ κοντά στην κορασιά» δεν υποδηλώνουν τόσο τον κίνδυνο που αυτή διέτρεξε, αλλά το πόσο βοηθητικά ήταν για τη σωτηρία της, αφού με το φως τους θα μπορούσε να τη διακρίνει καλύτερα ο ναυαγός, για να την πλησιάσει και να τη σώσει πιο εύκολα.

β) Η φράση αποτελεί μια αναφορά στην έν σαρκί ανάσταση νεκρών, στην οποία πιστεύει η Ορθόδοξη Εκκλησία. Παρουσιάζεται λοιπόν η κοπέλα στον κόσμο των νεκρών να είναι χαρούμενη ψάλλοντας αναστάσιμους ύμνους «χαροποιά» εκφράζοντας δηλαδή τη χαρά της για την παρουσία της στον Παράδεισο. Έδειχνε μάλιστα ανυπομονησία για την ενσάρκωσή της, δηλαδή την επανεγκατάστασή της στο σώμα που είχε εγκαταλείψει κατά το θάνατό της. Με τον τρόπο αυτό αποδεικνύεται η έντονη αγάπη της για τον Κρητικό, αφού μέσω της ενσάρκωσής της προσδοκά τη συνάντηση μαζί του και την επανασύνδεση και επανένωσή τους, Παράλληλα το απόσπασμα είναι δηλωτικό της βαθιάς θρησκευτικότητας του Σολωμού εξαιτίας της θρησκευτικής και εκκλησιαστικής του παιδείας.

Δ1. Στον «Όρκo» του Γ. Μαρκορά και στον «Κρητικό» του Δ. Σολωμού παρουσιάζεται το θέμα της αγάπης ανάμεσα σε νεαρά ζευγάρια και πώς αυτή η αγάπη παραμένει δυνατή και αναλλοίωτη και μετά το θάνατο.

Αρχικά και στα δύο κείμενα οι ήρωες προέρχονται από την Κρήτη και μάλιστα

συμμετείχαν στους αγώνες της πατρίδας τους («Μά τούς συντρόφους πόπεσαν στήν Κρήτη πολεμώντας» / «Καὶ θ'ἀγροικήσης ἀπ' αὐτούς ... βουνὸ τῆς Κρήτης»). Εμφανής είναι ἀκόμη η ἀγάπη τους για τις κοπέλες με τις οποίες συνέδεσαν τη ζωή τους, μια ἀγάπη που ξεπερνά το φυσικό και ἀνάγεται και σε μεταφυσικό επίπεδο («Καὶ σχίζω δρόμο ... ἀγιάζει;» / («Στὴν ἀγκαλιά μου ὁ Θάνατος ... ἠχολογήσῃ.»). Παράλληλα η παρουσία της φύσης και στα δύο κείμενα γίνεται αισθητὴ καθὼς ὁ ρόλος που διαδραματίζει εἶναι καταλυτικός, ἀφοῦ συμμετέχει ενεργῶς ὠθώντας τηδραματικὴ πλοκὴ («Ἀστροπελέκι μου καλὸ ... πάλι!», «Ὁ οὐρανὸς ὀλόκληρος ἀγρίκαε σαστισμένος», «Ἐσειότουν τ' ὀλοστρόγγυλο καὶ λαγαρὸ φεγγάρι» / «ρωτοῦσα κάθε ἀστέρη», «σὰν τόσα χελιδόνια», «Δὲν εἶναι χόρτο ἢ λούλουδο»). Βέβαια ἐντονη εἶναι και ἡ θρησκευτικὴ ἀποπνεύση, ἀφοῦ στον «Κρητικὸ» ὁ οραματισμὸς τῆς ἐσχατῆς Κρίσης μαρτυρᾷ τὴν θρησκευτικὴν ἀποπνεύση του ἥρωα και κατ' ἐπέκταση του Σολωμοῦ, ἐνὸς στον «Ὀρκο» γίνεται μιὰ ἀναφορὰ στον κόσμον των νεκρῶν, ὅπου συγκεντρωμένοι προσδοκοῦν τὴν κοπέλα για να μιλήσουν μαζί της. Ολοκληρώνοντας τα κοινὰ στοιχεῖα θα μπορούσαν ἴσως να παραλληλιστοῦν οἱ φράσεις «Κάτι κρυφὸ μυστήριον - ὀμπρὸς μου ἰδοῦ πού βρέθηκε μιὰ φεγγαροντυμένη» και «ἰδὲς θαυμάσιον πρᾶμα! Ὅ,τι θεωροῦσε ὁ λογισμὸς ἔπαιρνε σῶμα ὀμπρὸς μου» ὡς φράσεις που ἀπευθύνονται σε ἐξωλογικὲς, ἐξωπραγματικὲς καταστάσεις, τις οποίες ὁ ἀνθρώπινος νοῦς συχνὰ δε συλλαμβάνει.

Απὸ τὴν ἄλλη βέβαια ἡ σύγκριση των δύο κειμένων οδηγεῖ στον ἐντοπισμὸ και ἀρκετῶν διαφορῶν. Μιὰ ἀπὸ τις βασικότερες εἶναι ὅτι τὸ ἐρωτικὸ ἀντικείμενον στον «Ὀρκο» ἔχει ὄνομα «Εὐδοκία», ἐνὸς στον «Κρητικὸ» κυριαρχεῖ ἡ ἀνωνυμία των ἡρώων και φυσικὰ τῆς κοπέλας. Ἀκόμη ἐνὸς στον «Κρητικὸ» νεκρὴ εἶναι ἡ κοπέλα, τὴν ὁποία , ὁ ἥρωας συναντᾷ στο ἐξωλογικὸν ἐπίπεδον τῆς ἐσχατῆς Κρίσης, στον «Ὀρκο» νεκρὸς εἶναι ὁ ἀντρας, ὁ ὁποῖος περιμένει τὸ θάνατον τῆς κοπέλας προκειμένου να τὴν ξανασυναντήσῃ. Αὐτὸ βέβαια προδίδει μιὰ ἀκόμη ἀντίθεση, ὅτι ἐνὸς ὁ Κρητικὸς προσπαθεῖ για τὴν σωτηρίαν τῆς ἀγαπημένης του, ὁ ἥρωας στον «Ὀρκο» ἐπιθυμᾷ και προσδοκᾷ τὸ θάνατόν της για να μπορέσει να τὴν ξαναδεῖ. Διαφορὰ ἀποτελεῖ ἐπίσης ὁ χῶρος ἀναζήτησης των κοριτσιῶν, ἀφοῦ ὁ Κρητικὸς ρωτᾷ τους ἀναστημένους νεκρούς, ἐνὸς στον «Ὀρκο» ρωτᾷ τα ἀστέρια. Τέλος στον «Κρητικὸ» περιγράφονται οἱ νεκροὶ πρὶν τὴν ἐσχατὴν Κρίσην στον Παράδεισον, ἐνὸς στον «Ὀρκο» γίνεται ἀπλὴ ἀναφορὰ σε μιὰ κοινότητα νεκρῶν συγγενικῶν και φιλικῶν προσώπων καταγόμενων ἀπὸ τὴν Κρήτη, που δεν προσδοκοῦν τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ τὴν κάθοδον τῆς κοπέλας στον ἄλλον κόσμον για να συνομιλήσουν μαζί της. Γίνεται λοιπὸν φανερό ὅτι τὸ μοτίβον του ἐρώτα ἐνυπάρχει και στα δύο κείμενα, ἐνὸς ἐρώτα που ξεπερνᾷ τα ἐπίγεια και ἀναζητᾷ τὴν ολοκλήρωση και παντοτινὴν ἔνωση μετὰ τὸ θάνατον. Παρὰ τις ὅποιες διαφορὰς ἡ ἀναζήτησις του ἀγαπημένου προσώπου κυριαρχεῖ ἀκόμη και στον ἄλλον κόσμον.